

Петрикова В.Т.

к.і.н., доцент, Харківська державна академія дизайну і мистецтв

С.В. РИБІН І ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА (ІСТОРІЯ ОСОБИСТОСТІ)

***Анотація.** Досліджено особливості діяльності представника Харківської художньої школи, педагога і організатора навчального процесу у ХДАДМ, Рибіна С.В. з позиції методології сучасної педагогіки мистецтва.*

***Ключові слова:** навчальний процес, наукова біографістика, педагогіка мистецтва, художнє мислення, художня освіта, художня школа.*

***Аннотация.** Петрикова В.Т. С.В.Рыбин и педагогика искусства (история личности). Исследованы особенности деятельности представителя Харьковской художественной школы, педагога и организатора учебного процесса в ХГАДИ, С.В.Рыбина с позиций методологии современной педагогике искусства.*

***Ключевые слова:** учебный процесс, научная биографистика, педагогика искусства, художественное мышление, художественное образование, художественная школа.*

***Annotation.** Petrikova V.T. S.V.Rybin and pedagogics of art (history of personality). The features of activity of representative of Kharkov artistic school, teacher and organizer of educational process are investigational in KHGADI, S.V.Ryбина from positions of methodology of modern pedagogics of art. Keywords: educational process, scientific biografistic, pedagogics of art, artistic thought, artistic education, artistic school.*

***Keywords:** educational process, scientific biografistic, pedagogics of art, artistic thought, artistic education, artistic school.*

Надійшла до редакції 17.05.2012

Актуальність проблеми. Гортаючи сторінки ювілейного видання на честь 90-річчя з дня заснування вищої художньої школи Харкова в розмаїтті візуального матеріалу вражає постійна присутність в буденному житті сьогодення Академії дизайну і мистецтв однієї особистості, яка сама по собі вже є історією наукової біографістики ХДАДМ через передчасне закінчення свого земного буденного життя. Мова йде про Сергія Васильовича Рибіна. Оскільки посилання на дати його життя відсутні у виданні, то за біблейськими канонами ця людина приречена на безсмертя своєї духовної природи в історичному, сьогоденному, майбутньому просторі Академії. Навіть меморіальна дошка на будівлі на честь митця не в змозі перевищити ту символічність постаті С.В.Рибіна, яка була уготована за його життя в Академії на ниві художньої освіти як сучасної провінційної, так і національної.

За часів роботи С.В.Рибіна на посаді проректора з навчальної роботи було введено нову ознаку для цієї менеджерської посади – «перший». Введення статусу першого проректора з науково-педагогічної роботи для С.В.Рибіна визначало тільки офіційну констатацію поширення функціональних обов'язків, які він виконував за сутністю справ в Академії вже багато років, розуміючи винятковість змісту навчального процесу художнього вузу поряд з іншими класичними університетами і технічними школами, специфічні педагогічно-психологічні ознаки професорсько-викладацького складу та, що найважливіше, наявність традицій у вищій художній школі Харкова, які в багатьох випадках важать значно більше за директивність офіційних паперів при визначенні змісту освіти майбутнього художника. Масштабність стратегічного мислення першого проректора С.В.Рибіна посилювалась ще й особистими магнітними амбіціями творця, який не відкладав свій талант художника на потім, усвідомивши ще з часів навчання в Сімферопольському художньому училищі ім. М.С.Самокіша, що на кінчику пензля митця знаходиться історія людства.

Стан проблеми. Багато що в діяльності першого проректора С.В.Рибіна до і після оновлення статусу посади було «вперше». Зрозуміти першість його починань можливо не рядовим переліком одиничних фактів його професійної біографії, а зіставляючи насичену змістовність його життя від навчання слухачем училища до останніх днів його життя з безліччю фактів, суджень, розмірковувань у вигляді документованих мемуарів, есе, офіційних доповідей та наукових статей. І все це професійне надбання слід помножити на художню рефлексію майстра, яка створила привабливий образ проректора в межах офіціозу кадрового менеджменту і емоційно-чуттєвої особистості з оригінальним ціннісним світосприйняттям, в якому відтворились найкращі якості, що даровані studia humana для благородної людини, сповненої своїми естетичними ідеалами для звеличування всього буденного та всього убогого в цьому світі до рівня досконалості.

Мета дослідження. Створюється враження від такої ознаки С.В.Рибіна щодо гіперболізації його визначення, міфологічності, означеності самої персони та її діяльності, яка надалі потребує особливо-

го агіографічного опису. Але це марна пересторога критики звинуватити опис в завзятості автора до суб'єктивізму, похвал та ідеалізації. Насправді закони наукової біографістики, якщо їх додержуватись в автобіографічних дослідженнях, вимагають створення соціально-орієнтованої гіпотези відносно персоналії з логічною послідовністю викладення фактів його буденного, професійного творчого життя.

Особисте дослідження. У випадку з нашим героєм, достатньо шанованою людиною в світі художньої і професійної менеджерської майстерності, запорукою об'єктивної оцінки його життєвого надбання стає педагогіка мистецтва. Опановуючи посаду першого проректора з науково-педагогічної роботи, Сергій Васильович Рибін на емпіричному рівні доводив довершеність науки відносно процесу навчання і виховання в ХДАДМ, розвиваючи і поглиблюючи традиційну педагогічну культуру Харківської художньої школи в напрямі пошуків досконалих форм індивідуальної роботи з учнями, спрямовуючи навчальний процес на розкриття внутрішнього «Я» художника, його власної «Я – концепції» в художньому сьогоденні. Повертаючись до візуального матеріалу презентаційного видання спостерігаємо масштаби його емпіричної присутності на різних урочистих зборах з нагоди нагородження ХДАДМ знаками пошани, переглядах семестрових робіт з рисунка, заняттях з академічного рисунка, науково-практичних конференціях з питань педагогіки вищої школи, на супроводі іноземних делегацій та гостей в стінах ХДАДМ, до очолюваних С.В.Рибіним таких домінуючих напрямів роботи вузу як науково-методична робота, підготовка іноземних фахівців та міжнародна діяльність ХДАДМ, організація творчих акцій та конкурсів. З часу свого заснування у 1998 році національного конкурсу «Мистецтво молодих» під егідою Академії мистецтв України, С.В.Рибін створював організаційне підґрунтя для проведення конкурсу. Саме через позицію Сергія Васильовича, його поглядів на художню діяльність в межах культурогенези світової цивілізації і принципів єдності художньо-естетичної образності світу, Харківський художньо-промисловий інститут, згодом Академія дизайну і мистецтв почала сприйматись художньою громадськістю України не тільки за визначеною для вузу творчою спрямованістю «тяжіння до промислового дизайну», а згодом поширила свою авторитетність до меж класичного образотворчого мистецтва [1]. Особлива гостинність і шанобливість Харкова до учасників і гостей Всеукраїнського конкурсу «Мистецтво молодих» (2006) відчутна в фотоматеріалах ювілейного збірника.

Професійна комунікабельність С.В.Рибіна забезпечувала вияв такої менеджерської ознаки першого проректора як вміння поєднувати функції керівника через систему ділових комунікацій і суто індивідуальна (міжособова) спрямованість на вирішення тактичних завдань навчальної, навчально-методичної, виховної роботи в межах компетентнісного підходу в ієрархічному підпорядкуванні адміністративного персоналу. Фотоматеріали, завдяки особливо-

стям візуалізації буденного середовища, надають можливість ілюструвати вияв професійної ознаки керівника через місце С.В.Рибіна в композиції кожної фотоілюстрації, його змістовність погляду, прояви емоційно-чуттєвого стану, мімічні вирази обличчя, динамічність жестикуляції. Особливо насичено візуалізована міжнародна діяльність С.В.Рибіна в напрямі підготовки іноземних фахівців та прийомів іноземних делегацій. Зразу ж відкидаємо натяк на позерство. Усвідомлюючи складність ситуації на освітянському ринку, вболіваючи за рейтингові показники Академії, і ще глобальніше – позиціонування Харківської художньої школи в її якісній довершеності для світової художньої громадськості, С.В.Рибін цілеспрямовано формував імідж вузу, акцентуючи увагу на перевагах навчання в ньому, перспективах професійного зростання і, зовсім просто, на чуттєвості і доброзичливості спілкування як залишки тих цінностей гостинності, які подарувала світові слов'янська цивілізація.

За межами візуальних матеріалів щодо виховної роботи в ХДАДМ залишилась ще одна професійна наснага С.В.Рибіна. Як людина обдарована, з постійним бажанням інтелектуалізувати пізнавальний потенціал керівника, С.В.Рибін системно розкривав для себе таємниці професійної театральної діяльності, опікуючись студентським театром «Публіцист», який отримав від проректора-людини благословіння на творчі пошуки. Репетиції та прем'єри театру не тільки проходили в присутності Сергія Васильовича, а ще й обговорювались, коментувались без класичної принизливої критики керівника-опікуна. Скоріше, це був пошук мисленевих співставлень творчої людини щодо двох мистецьких початків творчої діяльності – театру і живопису, які з часів Грецької античності уособлюють діонісійське першоджерело людського буття.

Ще більшу аргументованість професійних компетентнісних якостей С.В.Рибіна, як керівника, науковця, іміджмейкера, літератора ми знаходимо в його публікаціях. Він залишив за собою ознаку «першості» і в своєму документованому надбанні. За кількісними показниками публікацій досить обмежено в творчому доробку С.В.Рибіна. Але слід зазначити що їх видовий склад, полісемантичність кожної публікації доводять фундаментальність думок автора відносно педагогіки мистецтва, як теорії, методики, організації художньої освіти. Аналіз власного педагогічного досвіду на посаді професора кафедри рисунка ХДАДМ, споглядання навчального процесу на творчих кафедрах вузу усвідомлено спрямовували мислення керівника у формі наукової інтуїції щодо співставлення різних підходів і методів до викладання мистецьких дисциплін. Не оперуючи в своєму науковому доробку філософською терміносистемою, С.В.Рибін викладав за допомогою, на перший погляд, лексично спрощеного тексту думки, які притаманні сучасній філософії освіти [2].

В розпорядженні науково-педагогічної праці С.В.Рибіна на момент написання багатьох наукових доробок ще не існувало доведеної теорії педагогіки мистецтва, яка тільки в 2008 році була винесена на

суд наукової громадськості України. Створена на базі Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова і апробована мистецькими вузами столичного Києва педагогіка мистецтва, як теорія і методика викладання мистецьких дисциплін, порушила багато питань суто змістовного напрямку організації навчального процесу у мистецьких вузах і вузах, в яких існують мистецькі спеціальності, розробила фундаментальні підходи до функціональної призначеності мистецьких дисциплін в їх сукупності стосовно гуманітарної парадигми освіти. Не обійшла теорія і національну складову мистецької педагогіки. І в цьому контексті з позицій філософії освіти окреслено перспективні напрями розвитку педагогіки мистецтва [3].

Педагогіка мистецтва, як суто галузевий напрямок теорії і практики навчального процесу національної вищої школи, увібрала в себе ті положення які збагачують особистість митця в якості наставника і педагога, протофеномена культури. Культурний рівень педагога в мистецьких вузах повинен досягатись не стільки сумою освіченості та спеціальних компетентностей, а переважно мірою наближеності до універсальної особистості, чия феноменальність базується на інтенсивному збагаченні загальної культури педагога, усвідомлюючи тезу, що культуру не можна тільки знати, її слід творити. Такими універсальними особистостями в науковій біографістиці вітчизняної педагогіки були Г.Сковорода, Т.Шевченко, М.Грушевський, В.Вернадський. Чи є доцільним порівнювати С.В.Рибіна з апологетами національної культури? В наукових сентенціях гіпотетичні припущення мають сенс коли мова йде про національну ідею, реалізація якої в різні періоди історії педагогічної думки є актуальною. Універсальність педагога наближує його мислення до дії за допомогою дедукції, індукції, рефлексії, емпатії, фантазії, запозичення та конструювання образів. Абстраговано сприймаючи перелік цих способів мислення, без віднесення їх до філософії освіти і професії освітянина, спадає на думку що мова йде первинно про особистість художника, який своєю фантазією, запозичення, конструювання образів за допомогою логічного мислення доводить до такого ступеню досконалості простору мистецтва, що своєю діяльністю робить спроможним моделювати і прогнозувати світовий універсум в контексті парадигми людинотворення Нового часу. Чи здатен митець бути філософом освіти, і філософом взагалі? Історія слов'янської культури доводить що так. Найкращими мислителями у слов'ян вважались саме митці, які були пов'язані зі світом образності, духовності, ірраціональності.

Доречно в цій особливості слов'янської культурогенези звернути увагу на етимологію слів саме в українській мові – «митець» і «мистецтво». Не тільки орфографічна однокорінність присутня при зіставленні двох слів, а, ще більш, вражає їх семантична спорідненість в національній культуротворчості, звеличуючи мистецтво до рівня філософської науки, а філософія в такому трактуванні набуває масштабності мистецького простору. Абстрагуючись від національного мовного окрасу, на змістовність

генези людської творчої діяльності звернув увагу німецький філософ Х.-Г. Гадамер коли писав в «Актуальності прекрасного»: «...масштаб искусства продолжает оставаться и масштабом философии» [4]. Акумулюючи в своїй цілісності, С.В.Рибін, як особистість, реалізовував філософсько-мистецький феномен людського мисленевого процесу в найбільш гуманній професії педагога.

Визначення суб'єктних ознак педагога-митця в педагогіці мистецтва не було б довершеним якщо не враховувати сутнісні ознаки феномену такого поняття як «художнє мислення». За своєю сутністю художнє мислення є унікальним явищем в культурогенезі людства. Національній науці поталанило, коли поряд з формуванням довершеної теорії педагогіки мистецтва паралельно народжувалась наукова концепція розуміння мислення творчої особистості, розкриття потенціалу художньо-образного і художньо-проектного мислення у культуропороджуючому процесі [5]. Мистецька освіта України на стадії модернізації одержала довершену методологію дослідження емпіричного досвіду різного рівня педагогічної майстерності вже не за допомоги тільки чуттєвого сприйняття педагога, а на підставі науково вивірених положень і критеріїв функціонування педагогічної системи і ролі в ній особистості.

Які ж складові художнього мислення допомагали С.В.Рибіну організаційно підтримувати педагогічний процес в Академії, відповідати за його змістовні ознаки, відрізнити ті інноваційні паростки, які дозволяли не трансформувати класичну художню освіту Харкова, а удосконалювати її за умов спрощення оточуючого соціально-культурного середовища. Перш за все, слід відзначити переваги в сукупному таланті керівника С.В.Рибіна його образно-асоціативного мислення художника. На всій структурній визначеності мислення художника, від задуму, його деталізації, матеріального вираження задуму і доопрацюванні мистецької інновації, домінує інтуїція. Саме інтуїція спроможна оптимізувати творчість художника. Особливу роль інтуїції відіграє при появі ідеї-проекту (прообразу) нового твору, який надалі за часовим виміром стає артефактом класичного мистецтва. Інтуїція допомагає художнику завдяки своєму мистецтву виконувати культуротрансляційну функцію в соціумі. Потенціал інтуїції саме для художника значно вищий за інші способи мислення через вищий ступінь неочевидності завдання, що реалізується його творчістю. На відміну від наукового і технічного процесу творіння, мистецька інтуїтивна творчість значно складніша і багатогранніша, оскільки не має чіткого поділу на логічне і алогічне, дискурсивне і суто інтуїтивне. Можливості інтуїції як базового чинника на різних етапах творчості виявляються переважно в умовах дефіциту знань про шляхи і засоби вирішення проблеми. Чи не саме цю особливість образно-асоціативного мислення художника мав на увазі великий маестро Леонардо коли писав в своїх «Міркуваннях», що він «людина без книжкової освіти» [6]. Тому і поняття «універсальна особистість» для художника має ключовий зміст з орієнтацією на множинність притаманних йому способів мислення при творчому

процесі і багатозмістовність предметної сфери його діяльності, всупереч існуючому традиційному трактуванню поняття «універсальність» через довершеність (енциклопедичність) наукового знання людини.

В якій мірі інтуїція керувала мисленевою діяльністю С.В.Рибіна, коли він писав статтю до збірника «Художня освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку», виданого як матеріали науково-практичної конференції в Києві в 1998 році [7]. Стаття має назву «Питання організації навчального процесу в Харківському художньо-промисловому інституті» і назва ця не є випадковою. Саме «питання», а не узагальнююче – «проблеми». Задасмося питанням: «Чому?» Інтуїція підказувала керівникові, що ті зрушення, які настали після підписання Болонської декларації, у вищій освіті України ще не руйнували налагоджену фундаментальність освітянської системи і тому окремі ускладнення не можна заносити до рангу «проблеми». Знаходимо підтвердження нашої думки в перших рядках статті: «... своїм корінням його [інституту–авт.] творчі доробки сягали у XVIII століття». Фундаментальність художньої освіти Харкова, як явище історико-культурне, не є монетою для розміну в сучасному постмодерністському світі. С.В.Рибін чітко окреслив підґрунтя стабільності класичної освіти – «консерватизм професорів-станковистів, прихильників мистецтва передвижників, соціального реалізму, російської школи академічного мистецтва». В статті відсутні звинувачення, натяк на примітивізм думок шанованого, але вже літнього контингенту професорів-викладачів. Толерантність суджень С.В.Рибіна має за чинника не тільки повагу до консервативної сталості літнього покоління викладачів, а скоріше, розуміння того, що всі зрушення в художній освіті повинні мати за основу науковий раціоналізм. Далі в статті є тому підтвердження, що і перша змістова реформація вузу в 1963 році і сучасна потребують «вивчення досвіду провідних художньо-промислових шкіл Москви, Санкт-Петербургу, Польщі, Німеччини, Чехії». Оскільки реформування вузу обумовлено загальною стратегією українського соціуму, в педагогіці мистецтва цей напрям формулюється як «створення адаптивних технологій мистецького навчання», то проректор з навчальної роботи цією тезою робить висновок про визначальність змісту художньої освіти перед формальними реформаційними заходами.

Для багатьох методологів від педагогіки питання – «що треба покласти в основу змісту художньої освіти?» – залишається відкритим. Спробувати вирішити це питання намагались учасники двох конференцій в галузі художньої освіти в Києві (2006) і Львові (2007) [8;9]. Але проходили ці конференції вже наприкінці першого десятиріччя XXI століття. Навіть учасники цих солідних форумів тільки констатували наявність в Україні дещо «застарілої системи художньої освіти, що традиційно спирається на авторитет класичної школи» [8,с.55]. Крім того змістовний аналіз вітчизняної системи освіти провели іноземні фахівці, констатуючи: «Ще один крок, який може і має зробити України – це перегляд системи мистецької освіти. Так звана «академічна підготовка», яку пропонують в українських художніх академіях (до речі, вона

існує майже в усіх країнах Східної Європи), не надає студентам, попри те, що заявляють її захисники, знань і умінь, необхідних для того, щоб робити свідомий вибір підходів до розвитку свого мислення і практики після випуску. Вона скоріше марнує час і талант молодих людей та забиває їм голови застарілими ідеями про діяння і досягнення замість відкриття їх свідомості для сучасних режимів думання і практики. Потрібні не тільки теоретична мистецька освіта західного типу і опанування англійської мови, а й нові сучасні погляди на мистецтво і підходи до того, як його «робити» [8,с.223]. Форуми закінчились констатацією фактів стану художньої освіти без прийняття відповідних рекомендацій на адресу Міністерства освіти і науки України. Теоретично невизначеним залишилось питання про первинність в змістовній структурі художньої освіти – науки чи емпірики від мистецтва.

Інтуїція митця на посаді керівника дозволила С.В.Рибіну сформулювати ще в 1998 році головний принцип, який дозволить в художній освіті поєднати логічність наукового знання та емпіричність мистецтва. Це концептуальне положення має текстовий вираз: «... синтетичний характер підготовки фахівців» [7,с.27]. Мотивував свій методологічний висновок С.В.Рибін досвідом знайомства, вивчення, зіставлення програм дисциплін провідних вітчизняних та зарубіжних мистецьких шкіл. Вивчення такого досвіду в Академії за описом автора було системною працею. Виходячи за межі класичної провінціальності Харківський художньо-промисловий інститут намагався займати позиції централізму в художньому житті України. Цей факт Сергій Васильович підкреслює надаючи в статті перелік керівників вузу, а саме: М.Шапошников, В.Білик, Є.Єгоров, Л.Вінокуров, В.Константинов, В.Селезньов, З.Юдкевич, які впливали в свій час на процес формування стратегії художньої освіти в Україні. Колегальність і колективізм у формуванні стратегії вищої художньої школи Харкова на протязі багатьох років її існування забезпечували гармонійність запланованого державою в 1998 році переходу вузів на підготовку фахівців за європейською моделлю освітньо-кваліфікаційних рівнів фахівців. Для інституту це була друга реформація змістовної структури освіти. І далі за текстом статті іде виклад тих методичних нововведень в змісті освіти, які зрозумілі тільки високоосвіченим керівникам-логістам. За головний критерій реформації змісту було обрано науку, техніку, технологію, культуру в їх прогностичному вимірі. Чи було таке рішення даниною сучасним центристським ухвалам? Скоріше це той випадок поєднання інтуїції керівника і пошук відповіді на питання реформації шляхом ліквідації дефіциту знання, що направляло творчі винаходи відносно процесу навчання. І знову С.В.Рибін емпірично випередив в часі сформульований ціле десятиріччя пізніше, головний постулат педагогіки мистецтва щодо створення адаптивних технологій мистецького розвитку особистості.

Оптимізм статті підкреслює упевненість С.В.Рибіна в інноваційності здійснених зрушень, які не тільки удосконалюють навчальний процес, а ще і зберігають ті традиції, якими славетна худож-

ня школа Харкова. В лаконічній фразі – «Інституту було надано право самостійно визначити перелік та зміст навчальних дисциплін... для задоволення потреб і можливостей особистості та досягнень наукових шкіл і навчальних закладів», – опосередковано декларовано класичний принцип європейської освіти децентралізованого керівництва освітою не на правах запозичення та імітації, а самостійний вибір стратегії розвитку. Мова йде про цикл вибіркового дисциплін в навчальних планах за спеціалізаціями. Обмеженість навчальних годин на цей цикл не є перешкодою на шляху внесення оригінальних змістовних форм навчання, які одночасно визначають акмеологічні основи розвитку мистецьких дисциплін, з'ясовують розвивальний потенціал в практиці мистецького розвитку особистості, досягають гедоністичної спрямованості мистецького навчання. Весь цей перелік змістовних переваг, обґрунтований педагогікою мистецтва, базується переважно на традиціях.

С.В.Рибін підсвідомо розумів, що його функціональним обов'язком є збереження традицій історичного надбання художньої освіти. Розумів фундаментальність цих традицій і необхідність їх культуротранслявання для майбутніх поколінь митців. Але чи була відзначена в межах функціональних обов'язків керівника інша, найболючіша проблема сьогоденної постмодерністської течії в освіті – трансформації культурного надбання за потребами уніфікованого світового простору, нівелюючи мистецьку особистість до рівня спрощеного індивідуалізму в мистецтві? Формально – ні, оскільки функції проректора з навчальної роботи лаконічно вивірені і обмежуються схемою навчального процесу. Але ніхто не віднімав права людини освіченої постійно інтелектуалізувати свій рівень в статусі чиновника від освіти. Підсвідомість, керована інтуїцією, порушувала мисленевий протест проти світових тенденцій культури, який в статті стосується невинуватості скорочення загального обсягу часу на навчання за кваліфікаційними рівнями, і ще більше – втрата реального навчального часу через збільшення на 30 відсотків кількості годин на самостійну позааудиторну роботу студента, «без урахування того, що саме в майстернях та лабораторіях повинен працювати, не шкодуючи часу, студент разом із педагогом-наставником». Констатація фактів трансформації навчального процесу в бік опосередкованості мистецької професії мовою педагога-практика С.В.Рибіна, в науковому понятійному виразі трактується як модернізація вищої освіти України на засадах «імітаційності» або «наслідування» західної моделі освіти [10].

Національна педагогіка мистецтва пропонує в найкращих традиціях фундаментальної слов'янської освіти, з привнесенням оновлюючих способів мислення античності греків, візантійців, киян Середньовіччя, духовної наснаги Слов'яно-греко-латинської та Києво-Могилянської академії, відхід від авторитарності, впровадження різноманітних форм діалогу та партнерських стосунків між викладачем і студентом. Комунікативна підготовленість викладача мистецьких дисциплін включає такі складові, як толерантність, здатність до педагогічної рефлексії,

уміння створити емоційно-творчу атмосферу на заняттях, налаштованість на акцентуацію позитивних якостей студента в процесі навчання, артистизм [3, с.263]. Довершеність оптимізму С.В.Рибіна щодо величності національної педагогічної майстерності формулює прикінцева фраза його статті, яку слід сприймати як брендову відносно і традицій, і сучасності саме художньої освіти: «Харківський художньо-промисловий інститут підготує спеціалістів і магістрів європейського та світового рівня завдяки нагромадженому досвіду і прагненню відповідати сучасним вимогам щодо організації навчального процесу» [7,28].

Сам С.В.Рибін, як педагог, сповідував діалогову форму роботи зі студентами, формував в студентській аудиторії суто партнерські стосунки між викладачем і студентом, результативність яких впливала на ефективність мистецької освіти. Навряд чи доводилось Сергію Васильовичу слухати фундаментальний курс педагогіки в своєму житті і претендувати на членство в Академії педагогічних наук. Його педагогічні здібності відносяться скоріше до ознаки «талент» педагога, який складається з особистого генофонду і вміння акумулювати найкращий емпіричний матеріал. І таким матеріалом С.В.Рибін був не обділений в житті. Не стороннім спостерігачем педагогічного процесу був С.В.Рибін, не педагога з підручника копіював майбутній керівник, а відшліфовував свою педагогічну майстерність протягом всього життя. Напрошується аргументація щодо правильності такого вибору педагогічного *continuing long life education* для людини, яка вже мала високий посадовий статус педагога. Мотивацію особистого вибору С.В.Рибіна знаходимо в педагогічній теорії Пантелеймона Куліша, коли прихильник хутірської філософії в освіті констатував безплідність вищих навчальних закладів щодо розвитку *народного генія*: «... ми сміливо могли б ходити від школи до школи, випробовуючи наскільки далекі вони від прямого шляху виховання серця і розуму» [11].

Етапи свого прямого педагогічного зростання в гармонії серця і розуму з переліком педагогів-наставників описані самим С.В.Рибіном в його оригінальному письмовому творі «Спогади про майстра» [12]. Ця стаття одна з найкращих в мемуарних публікаціях ХДАДМ не тільки за стилем викладення матеріалу, а, первинно, за особливостями жанрової багатогранності. Поєднання жанру мемуаристики, мистецького есе, педагогічних роздумів, суто епістолярного вкраплення, офіційної публіцистики доводять факт літературної талановитості автора. Відсутня тільки лірико-поетична складова літературної спадщини С.В.Рибіна. Але про ціннісне відношення Сергія Васильовича до поетичних творів і володіння практикою віршотворення можливо тільки здогадуватись, оскільки талановита людина не має обмежень свого таланту. Один раз зазирнути у очі Сергія Васильовича було достатньо, щоб зрозуміти глибину поетичної природи митця, бажання говорити з великим пафосом грецького гекзаметру про великі почуття через презирство повсякденності. Навіть, без припущення слід констатувати, що талановита людина виявляє свій талант завдяки неординарності мислення. Прикладів таких в історії культуротворчості безліч. Вже класичні

підручникові постаті Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буанарроті і, зовсім не специфічне для художнього вузу, ім'я Миколи Коперніка. Людина, що повернула на «своє» місце Сонце, створивши геліоцентричну систему світу, навчалась чотири роки на факультеті мистецтв в Краківському університеті, отримавши бакалаврську художню освіту. Художнє мислення є всеосяжним і це аксіома світової педагогіки.

Стаття «Спогади про майстра» побачила світ в 2008 році на сторінках наукового видання ХДАДМ. Спогади присвячені відомій людині в художній освіті Харкова Євгену Павловичу Єгорову, одному з ректорів Художньо-промислового інституту з 1972 по 1985 роки. Але спогади присвячені не ректору Є.П.Єгорову, а людині, знайомство з якою особисто С.В.Рибіна вирішило мистецьку і педагогічну долю юнака-слухача художнього училища Сергія Рибіна. Спогади поділено на три частини, кожна з яких має внутрішню логіку викладення тексту. Це класична схема мемуарного жанру, яка дозволяє в єдиному контексті «спогадів» формувати окремі семантичні частини без обов'язкових текстових зв'язків. Читач вже самостійно визначає тему кожного спогаду і передбачає для себе потребу деталізованого прочитання окремої частини за своєю цільовою пристрастю до персони героя спогадів.

Назви розділів після нашого ретельного прочитання мають відбиток галузевого спрямування, а саме: співвідношення жанру мемуаристики з науковим знанням педагогіки мистецтва. В цьому контексті перший розділ, в якому подано розповідь про довгоочікуване учнем художнього училища Сергієм Рибіним знайомство з Євгеном Павловичем Єгоровим, повинен мати назву «Формування духовної особистості художника через навчальні та виховні інтеракції» якщо назву «спогади» було б замінено на вид публікації «наукова монографія». Не формалізованою мовою книжкового філософа, а повільним літературним описом навчального життя молодого учня першокурсника Сімферопольського художнього училища, створюється повномасштабне, інформаційно насичене повідомлення з суто ідеалістичним поглядом на педагогічний процес. Текст сповнений відвертістю і почуттям глибокої пошани до всіх педагогів училища, які формували внутрішню реалістичне середовище класичної педагогічної майстерності, в сучасному понятійному еквіваленті – застосовували «особистісно-орієнтований підхід в процесі навчання мистецтву». Сам С.В.Рибін описує з теплотою загальнолюдських почуттів своє враження від вхід в педагогічне середовище: «Наше училище тоді [1968 рік – авт.] було дуже маленьким (всього 150 учнів), тому майже усі студенти знали один одного, а вже викладачі точно знали усіх студентів. Звідси і відбувалося наше постійне неформальне спілкування з викладачами, їхні спогади про власне навчання та своїх вчителів» [12, с.112].

Євген Павлович Єгоров, герой спогадів С.В.Рибіна, вже з перших сторінок постає педагогом і художником, який за змістом опосередкованих розповідей наставників першокурсника стає втіленням

всіх відомих творчих здібностей нації в межах педагогічних технологій. Знаходимо підтвердження цієї тези за текстом С.В.Рибіна: «Про цю людину в нашому училищі ходили майже легенди». Навіть зовнішньо Є.П.Єгоров був зразком фізіологічної досконалості педагога нації в межах довершеності гуманістичної парадигми освіти: «...високий, симпатичний, дуже доброзичливий і одночасно вимогливий...». В чому ж сенс дидактичних прийомів майстра? С.В.Рибін розумів це так за авторським текстом: «...- це повага та уважне ставлення до навчального та творчого доробку молодих художників. Все він робив тактовно і невимушено... Для Є.П.Єгорова завжди було справою честі виконувати надані обіцянки і надавати посильну допомогу молодим...» [Там само, с.114]. Такі педагогічні здібності завжди притягують учнів до вчителя, провокують «закоханість» у педагога і, що найважливіше, за результативність змісту освіти з таким майстром його учні, підсумовуючи, наголошують на «доленосну» зустріч з педагогом. Таку закоханість учня Сергія Рибіна, а потім і колеги по кафедрі рисунка ХДАДМ, ми відчуваємо протягом всього тексту спогадів.

Друга літературно-есеїстична частина спогадів С.В.Рибіна повинна мати науково-педагогічну назву «Єдність раціональних, емоційних, об'єктивних і суб'єктивних засобів педагогічної майстерності Є.П.Єгорова». Закінчилось в першому розділі емоційно-чуттєве сприйняття педагогічного процесу юнаком Сергієм Рибіним і другий розділ має зовсім іншу цільову спрямованість, яка і формує стильові особливості тексту. Залишилися там, в юнацькому сприйнятті радужні епітети, сакральні визначення, багатство словесної палітри відчуттів. Автор другого розділу спогадів вже сам викладач, «закоханість» в майстра порушила особисті педагогічні амбіції художника. Початок викладацької діяльності С.В.Рибіна в Харківському художньо-промисловому інституті, оволодіння професією педагога відзначились і на професійному лексиконі автора. В тексті використана спеціальна терміносистема педагогіки вищої школи. Опис подій, в яких домінують залишається Є.П.Єгоров, насичений численними педагогічними поняттями із сфери дидактики, в більшості, і філософії освіти – «навчально-методична спадкоємність поколінь», «амбітні досвідчені майстри», «премудрості педагогічної науки», «товариське ставлення до молодих педагогів», «фундаментальність підготовки художників і дизайнерів», «школа педагогічної майстерності», «педагогічні прийоми», «практичні і методичні поради викладача», «відповідальність педагога», «педагогічний прийом», «мистецька професійна школа», «навчальна результативність», «методи викладання», «педагогічний талант». Наповненість тексту спеціальною термінологією ускладнило і лінгвістичну структуру тексту. І така ознака тексту характеризує вміння автора маніпулювати науковим знанням з педагогіки вищої школи в межах своїх функціональних компетентностей проректора для створення аналітично довершеної праці, або гіпотетичного викладення нового знання, не відкидаючи літературно-художніх

здібностей С.В.Рибіна. В світовій практиці художньої творчості такими здібностями були обдаровані мегаяхудожники. Визначенням винятковості долі вони акумулювали в своїй діяльності одноментно аполлонійську логічність і діонісійську фантазію – дві протилежності, що є чинниками динаміки людського життя і еволюції світового універсуму.

Кожен абзац другого розділу є самостійною складною синтаксичною цілісністю, в якій присутні ознаки предметності опису, аргументованість та висновкова частина. Практично лінійна структура синтаксичних цілісностей робить другий розділ більш науково привабливим. Якщо в першому розділі занадто багато літературних повторів, звернень, коментарів одних і тих самих фактів, то в другій частині ми маємо справу з літературним варіантом навчального посібника з організації навчального процесу на кафедрі рисунка і, що найбільш цікаво, методичний опис майстер-класу професора Є.П.Єгорова з академічного рисунка у зіставленні двох напрямів підготовки студентів з «Образотворчого мистецтва» і «Дизайну». Методично вивірено, з деталізуванням мотиваційно-виховних та навчальних засобів, оптимальної послідовності навчальних мікроетапів заняття, результативності, подає С.В.Рибін, вже як керівник кафедри рисунка, колега, споглядач, опис проведення навчальних занять з академічного рисунка майстра. Висновок, одночасно і методичні рекомендації за змістом, мають суто апофеозний характер. Висновок вартий того, щоб цитувати його повністю: «Академічний рисунок – це основа усіх видів образотворчого мистецтва..., один з найскладніших видів образотворчого мистецтва і вимагає від художника повної віддачі». Ставлення до викладання рисунка, як головної справи педагогічного життя, набувало філософського змісту для майстра Є.П.Єгорова та його колег, визначало направленість творчої енергії і педагогічного досвіду [12,с.122]. Одночасно в цій синтаксичній цілісності подано педагогічний заповіт великого майстра Є.П.Єгорова, з яким був солідарний і С.В.Рибін, відстоюючи прихильність сучасної вищої художньої освіти до традиційних цінностей, сформованих історико-мистецьким надбанням людства. До вподобань самого педагога і керівника С.В.Рибіна в якості довершеності методики проведення занять відноситься, визначене самим автором статті, поняття «метод викладання академічного рисунка по Єгорову» – «рисувати думаючи» [Там само].

Третій розділ «Спогадів...» найбільш відзначений гуманізмом. Він сприймається як гімн людині, яка «створила» волею долі самого автора спогадів. Невідомі сторінки життя Є.П.Єгорова подано з любов'ю, в найкращих традиціях літературної біографістики і одночасно складає персоніфікаційний літопис Харківської художньої школи. Такий вид літературної праці досить поширений у вітчизняній історії педагогічної думки. Він приваблює багатьох науковців своєю логічністю викладення інформаційного повідомлення. Пафосний стиль третього розділу слід сприймати не тільки як данину жанру літературної біографістики, а переважно як подяку С.В.Рибіна долі, світу, людям за зустріч

з Є.П.Єгоровим, його наставництво, товаришування і щире відвертість. Звучить магічно кінець тексту: ознака «вийшов від Єгорова» для художника є найвищим виміром оцінки його педагогічної майстерності, приналежності до Харківської художньої школи, зокрема, школи академічного рисунка.

В якості **висновків** наукового дослідження слід окреслити ще одне сутнісне наукове припущення. Сергій Васильович Рибін для художньої школи Харкова був своєрідним оберегом. Шануючи традиції він виступав гарантом їх збереження, не допускаючи трансформації їх в сукупний масовий продукт ринкової художньої освіти. Можливо така позиція педагога в умовах трансформації науки не є популярною серед чиновників від науки, до яких до речі належав і сам С.В.Рибін, обіймаючи посаду першого проректора з навчально-педагогічної діяльності. Але будучи мудрим освітянином, який пройшов ситуацію «інсайту» в своєму художньому і науковому мисленні, Сергій Васильович унікав в своїй практиці керівника популістських заходів, відстоюючи право на інтелектуальне збагачення кожного менеджерського рішення, якщо воно є во благо навчальному процесу в Академії.

Перспективи дослідження. Сергій Васильович Рибін продовжує своє буття народного генія (і як тут не згадати ще раз Пантелеймона Куліша) на посаді педагога. Він залишається мірилом довершеності кадрового менеджменту в неспецифічній для західної раціональності художній сфері. Відзначається в пам'яті колег взірцем мудрої простоти і професійної винахідливості. В ньому все було і залишається гармонійним.

Література:

1. Художня освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку: Матеріали науково-практичної конференції/ Академія мистецтв України. – К.,1998. -95с.
2. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. – Київ-Полтава-Харків: ПОІПОП, 1998. – 360с.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України,2008. – 274с.
4. Гадамер Х.-Г. Актуальність прекрасного – М.: Искусство,1991. – С.7-15
5. Поліщук О.П. Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс: Монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2007. – 208с.
6. Да Винчи Леонардо Суждения. – М.,1999. – С.168
7. Рибін С. Питання організації навчального процесу в Харківському художньо-промислому інституті // Художня освіта в Україні. Сучасний стан. Проблеми розвитку: Матеріали науково-практичної конференції/ Академія мистецтв України. – К.,1998. –С.26-28
8. Contemporary art – Нові території: Міжнародна науково-практична конференція. – К.,2006. -344с.
9. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Спецвипуск ІУ. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта в культурній політиці держави ХХІ століття». – Львів: ЛНАМ,2007. -351с.
10. Миронов В.В. Філософія і метаморфози культури: Моногр. – М.: Современные тетради, 2005. – 424с.
11. Куліш П. Хутірська філософія і віддалена од світу поезія // Хроніка -2000. – 1992. – №2. – С.85
12. Рибін С.В. Спогади про майстра // Наукова конференція професорсько-викладацького складу ХДАДМ за підсумками роботи у 2007/2008 н.р. 12-17 травня 2008 року. – Харків,2008. – С.112-126